

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sofie Österberg

”Jag trivs bäst i öppna landskap”

- En analys av undantaget för primära jordbruksföreningar
och dess konkurrenseffekter

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Ola Svensson

Termin: HT 2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställning	8
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsning	10
1.5 Forskningsläge	10
2 KONKURRENS SOM BEGREPP	11
2.1 Effektiv konkurrens	11
2.2 Ultimär och primärmål	12
2.3 Effektiv marknad	12
3 KONKURRENSRÄTTEN I EU	14
3.1 Introduktion till de EU-rättsliga konkurrensreglerna	14
3.2 Reglering av undantaget för jordbruksorganisationer	14
3.3 Jordbrukspolitiken i EU	16
4 KONKURRENSRÄTTEN I SVERIGE	17
4.1 Konkurrensbegränsande samarbete	17
4.2 Legalundantag och gruppundantag	18
4.3 Branschföreningar och samarbetsorganisationer	19
4.4 Undantaget för primära jordbruksföreningar	20
5 DET SVENSKA JORDBRUKET IDAG	23
6 BESLYSNING AV PRAXIS	24

6.1	Sydsvensk Färskpotatis	24
6.2	Södra Skogsägarna	25
6.3	Cooperatitive Stremsel	26
6.4	Coberco	27
7	DISKUSSION OCH ANALYS	28
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	32
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	35

Summary

This essay explains and discusses the agricultural position in competition law as a legal exception. Under chapter 2, paragraph 4 of the competition act, cooperation between primary agricultural organizations is allowed as an exception to the anti-competitive regulation. The definition of what constitutes a primary agricultural association is defined in chapter 1, paragraph 7 of the competition act. The exception is aimed at cooperation between the members of the association and the activities directly linked to them, such as facilities, storage and/or distribution. However, it is clear that the exception does not cover federal cooperation.

Article 3 (1) (b) TFEU states that the European Union (EU) shall have exclusive competence in determining the competition rules necessary for the functioning of the domestic market. Articles 101 to 109 of the TFEU are the main areas of competition law and, for this essay in particular, Article 101 on the prohibition of anti-competitive cooperation. This is the regulation that the primary agricultural organisations' derogation clause refers to.

Article 42 TFEU prevails over the general competition rules and states that the competition law is not fully applicable in agricultural aspects. However, derogations of this nature must always be seen in the light of the common agricultural policy in Article 39 TFEU. The common agricultural policy aims to ensure stability to the agricultural sector. Consequently 37,8 percentage of the EU budget for 2014-2020 is dedicated to ensure such stability. The agricultural regulation is intended to harmonize, streamline and simplify provisions in the agricultural market as far as possible.

The analytic section consists of a discussion of the possible advantages and disadvantages this exception provides, primarily to consumers. Some of the aspects addressed are the economics of scale in agriculture, the disadvantages of a higher concentration on the market, the impact of

agriculture on the countryside landscape. It also discusses the impact of minor market players and farmers as well as the value of maintaining healthy competition and diversity.

Sammanfattning

Denna uppsats förklarar och diskuterar jordbrukets särställning inom konkurrensrätten. Enligt 2 kap. 4 § KL tillåts samarbete mellan primära jordbruksorganisationer som ett undantag till regleringen om konkurrensbegränsande samarbete. Definitionen av vad som utgör en primär jordbruksförening fastslås i 1 kap. 7 § KL. Undantaget tar sikte på samverkan mellan föreningens medlemmar och den verksamhet som är direkt knuten till dessa, exempelvis gemensamma anläggningar, lagring eller distribution. Det är dock klarlagt att undantaget inte är tillämplig på federal nivå.

Det fastslås i artikel 3.1.b FEUF att EU ska ha exklusiv befogenhet i fastställandet av de konkurrensregler som är nödvändiga för den unionsgemensamma marknadens funktion. Artiklarna 101-109 i FEUF är de centrala på konkurrensrättens område. För denna uppsats är speciellt art. 101 om förbud mot konkurrensbegränsande samarbete viktig då detta är huvudregeln som undantagsbestämmelsen om primära jordbruksorganisationer syftar på.

Artikel 42 FEUF reglerar konkurrensrättens särreglering av jordbruksområdet, och har företräde framför de generella konkurrensreglerna. Undantagsbestämmelser av detta slag måste dock alltid tillämpas med beaktande av den gemensamma jordbrukspolitikens mål i art. 39 FEUF. Den gemensamma jordbrukspolitikens mål är att säkerställa en stabilitet för jordbrukssektorn. Som ett led i detta är 37,8 procent av EU:s budget 2014-2020 dedikerad till detta. Jordbruksförordningen är tänkt att så långt som möjligt harmonisera, effektivisera och förenkla bestämmelserna på jordbruksmarknadens område.

Analysdelen består av en diskuterande text av de möjliga för- och nackdelarna undantaget innebär för främst konsumenterna. Några av de aspekter som tas upp är stordriftsfördelarna i jordbruket ställt mot nackdelarna av en högre koncentration på marknaden, jordbrukets inverkan på ett levande kulturlandskap och mindre aktörers inverkan för kvarvarande jordbrukare samt värdet av att bevara en hälsosam konkurrens och mångfald.

Förkortningar

CAP	Common Agricultural Policy
EU	Europeiska Unionen
FEUF	Fördraget om Europeiska Unionens Funktionssätt
Jordbruksförordningen	EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) nr 1306/2013 av den 17 december 2013 om finansiering, förvaltning och övervakning av den gemensamma jordbrukspolitiken och om upphävande av rådets förordningar (EEG) nr 352/78, (EG) nr 165/94, (EG) nr 2799/98, (EG) nr 814/2000, (EG) nr 1290/2005 och (EG) nr 485/2008
KKV	Konkurrensverket
KL	Konkurrenslagen (2008:579)
MD	Marknadsdomstolen
Prop.	Proposition
SEK	Svenska kronor
SF	Sydsvensk färskpotatis ekonomisk förening
SvJT	Svensk Juristtidning
ÄKL	Konkurrenslagen (1993:20)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I gråzonen mellan ekonomi och juridik finner vi konkurrensrätten och i gränslandet mellan industri och kultur finner vi jordbruket. Det är därför inte mer än passande att dessa begrepp skulle mötas i denna uppsats. Det kan inte ha undgått någon att det svenska jordbruket inte länge är samma idyll av gårdsgårdar och småbönder som skildras i böcker av Astrid Lindgren. Det industriella jordbruket så som det ser ut idag har omfattande sociala, ekonomiska och miljömässiga effekter. Idag är det svenska jordbruket en del av det europeiska jordbruksmarknaden och måste förhålla sig till både svenska och europeiska regleringar, mål och marknader.

De allmänna principerna för den gemensamma jordbrukspolitiken fastställdes redan i Romfördraget. Enligt art. 39 i Romfördraget¹ så skulle de fördragsslutande staterna verka för att:

- Genom teknisk utveckling öka produktiviteten inom jordbruket
- Försäkra en rättvis levnadsstandard för våra jordbrukssamhällen
- Stabilisera marknaderna
- Försäkra tillgängligheten av leveranser av varor
- Sörja för rimliga priser för konsumenterna

I det senare Lissabonfördragets art. 2 b fastställdes att unionen ska ha exklusiv befogenhet på konkurrensrättens område angående funktionen av den inre marknaden samt enligt art. 2 c, med medlemsstaterna, delad befogenhet rörande frågor så som jordbruk och handelspolitik.

I Sverige är Statens jordbruksverk den förvaltningsmyndighet som har till uppgift att arbeta för ett dynamiskt och konkurrenskraftigt jordbruk.²

¹ Motsvarande dagens artikel 39 FEUF

² Förordning (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk.

Det anfördes i propositionen till konkurrenslagen (1993:20) (ÅKL) att det är naturligt, och i många fall nödvändigt, för jordbrukarnas överlevnad med sammanslutningar i primärföreningar gällande produktion, försäljning eller nyttjande av anläggningar. Dessa typer av samarbete ansågs även, i vissa fall, kategoriseras under vad som ansågs konkurrensbegränsande.³

Den livsmedelspolitik som vi ser idag har sitt ursprung i den ekonomiska kris världen befann sig i under 1920- och 1930-talen. För att skydda jordbruket mot de effekter krisen förde med sig, så som prisfall och dumpning av priser på den internationella marknaden, införde många industriländer regleringar av jordbruksprodukters prissättning. Regleringarna levde kvar i princip oförändrade fram till år 1991. Under denna period levde man dock fortfarande i skuggan av tidigare ekonomiska kriser och världskrig. Således motiverades regleringarna främst av socialpolitiska skäl som att befolkningens försörjning skulle tryggas.⁴

En utgångspunkt för livsmedelspolitiken är att produktionen till största del skall vara underkastad samma villkor som andra näringar. Riksdagens val att successiv avreglera jordbruket ledde till ett mer marknadsinriktat system liknande det vi har idag. Prisregleringen av varor lättade, vilket till viss del, var en följd av att den tidigare livsmedelspolitiken inte uppfyllde de mål som satts. I och med avregleringen av det statligt interna regleringssystemet uppstod det ett omfattande lagstiftningsbehov. Tidigare hade den statliga marknadsregleringen i många fall förutsatt långtgående samverkan mellan jordbrukare.⁵

² Förordning (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk.

³ Prop 1993/94:210 Särskilda konkurrensregler för lantbruket.

⁴ Prop 1993/94:210 s.9.

⁵ Prop 1993/94:210 s.14.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att redogöra för konkurrensrättens förbud mot konkurrensbegränsande samarbete och undantaget för primära jordbruksföreningar samt att diskutera regleringens syfte och verkan. Detta mot bakgrund av jordbrukets särställning som både kulturarv och näringsliv i både Sverige och i EU. Uppsatsen kommer att redogöra för när undantaget för primära jordbruksföreningar är tillämpligt samt vilken omfattning undantaget har. Slutligen kommer en diskussion om undantagets konkurrensrättsliga omfattning och ekonomiska betydelse att följa.

För att uppfylla syftet uppställs följande frågeställningar:

1. Under vilka förutsättningar är legalundantaget om primära jordbruksföreningar tillämpligt?
2. Är undantaget motiverat mot bakgrund av konkurrensregleringens syfte?

För att kunna besvara dessa frågeställningar kommer även följande frågeställning att besvaras:

- Vad är syftet med den svenska konkurrenslagstiftningen?

1.3 Metod och material

Utredningen kommer att göras med en rättsdogmatisk metod, även rättsfilosofiska element kommer att lyftas in genomgående under diskussionen. Det deskriptiva konkurrensrättsliga redogörelsen kommer att undersöka och analysera de klassiska svenska rättskällorna: lagstiftning, rättspraxis, förarbete och doktrin.⁶

Speciellt hjälpsamma för att förstå den övergripande regleringen har Zeteos lagkommentarer varit. Framst har fakta funnits i den omfattande mängd regleringar som råder på jordbrukssektorns område. Både svensk och utländsk doktrin har använts då den svenska konkurrensrätten idag är en del i en internationell kontext speciellt i beaktande av unionsmedlemskapet..

⁶ Korling & Zamboni, s. 21 ff.

För att bättre förstå konkurrensregleringens mål och inriktning ekonomiska syften och hur dessa samspelar med övriga mål har Filip Bladinis artikeln ”Den svenska konkurrensrätten – mål och inriktning” (1995), spelat en betydande roll. Ulf Bernitz bok ”Svensk och europeisk marknadsrätt” har även denna använts som utgångspunkt vid förståelse av lagstiftningens syfte samt Johan Karlsson och Maria Östmans bok ”Konkurrensrätten- en handbok” har varit mycket hjälpsam för en djupare förståelse av de deskriptiva delarna i uppsatsen.

De ekonomiteoretiska delarna av denna uppsats är hämtade dels ur internationell doktrin då de utgår från ekonomiska modeller som inte har sitt ursprung i Sverige, men även ur svenska verk som Klas Eklunds bok ”Vår ekonomi i korthet” vilken har använts som introduktion till det ekonomiteoretiska territoriet.

Statistik har lyfts in för att ge en lättöverskådlig översikt av jordbruket idag då det inte ska krävas förkunskap om jordbrukssituationen i Sverige för att läsa uppsatsen.

Det finns idag ingen vägledande praxis från de svenska domstolarna om vad som utgör en primär jordbruksorganisation. De svenska rättsfall som presenteras är sådana där organisationerna själva anser sig vara primära jordbruksorganisationer och berör frågan om undantagets tillämplighet i förhållande till konkurrensbegränsande samarbete. På grund av avsaknaden av förtydligande avgöranden har EU-rättslig praxis, som är vägledande för svensk rättstillämpning, studerats och lyfts in för att ge förståelse för frågans bedömning.

1.4 Avgränsning

Konkurrensrätten är ett mycket omfattande område som till stor del är sprunget ut den EU-rättsliga regleringen. Av utrymmesskäl kommer uppsatsen inte att närmare gå in på de olika utmaningar detta för med sig då detta ämne kan vara en uppsats i sig. Istället kommer analysdelen att fokusera främst på den svenska regleringen av frågan och de ekonomiska och politiska skäl som den svenska lagstiftaren angett till undantagets rättfärdigande. För att ytterligare ge bakgrund till diskussionen kommer uppsatsen översiktligt att redogöra för den stödpolitik som ges för jordbrukssektorn från EU. Jordbrukspolitiken är ett mycket stort område och därför har endast en översikt av de stödfunktioner som finns för jordbrukssektorn presenterats. En djupdykning i ämnet låter sig inte göras på grund av utrymmesskäl samt att uppsatsen hade tappat riktning och precisering.

Uppsatsen kommer inte heller att beröra den särreglering som rör skogsbruksområdet eller påföljder så som konkurrensskadeavgifter närmare.

1.5 Forskningsläge

Det finns idag inte en omfattande mängd material skrivet om undantaget för primära jordbruksorganisationer. Det finns däremot mycket skrivet om konkurrensbegränsande samarbete generellt och övriga typer av undantag från förbudet, så som gruppundantag. Det finns även omfattande dokumentation kring jordbrukspolitiken både i EU och i Sverige.

2 Konkurrens som begrepp

2.1 Effektiv konkurrens

Effektiv konkurrens är baserad på idén om perfekt konkurrens vilken går ut på att utbud och efterfrågan perfekt korrelerar med varandra och ingen ensam aktör kan påverka marknaden utan måste istället anpassa sig efter rådande marknad.⁷ Effektiv konkurrens är ett grundläggande element för den marknadsekonomi som idag tillämpas i EU och därmed Sverige. En marknadsekonomi är uppbyggd på tanken om ett decentraliserat system där aktörer handlar oberoende av varandra men samtidigt måste förhålla sig till de rådande marknadskrafterna. Det är dock viktigt att påpeka att stora inslag av statlig och offentlig inblandning i form av skyddsbestämmelser och regleringar innebär att marknaden är en social marknadsekonomi.⁸ Det framgår även av Lissabonfördragets målsättningsstadgande att EU ska sträva efter en social marknadsekonomi.⁹

I Sverige är målsättningen, enligt Konkurrensverket, en effektiv konkurrens som är till nytta för konsumenter.¹⁰ Ett av skälen till detta är att konkurrensen skapar det nödvändiga tryck som behövs för utveckling av produkter och ökad effektivitet.¹¹ På en marknad där effektiv konkurrens råder ska kostnadseffektivitet premieras av marknadskrafterna då en effektiv organisation kan erbjuda lägre priser till konsumenten. Detta är förutsatt att alla på utbudssidan agerar rationellt och eftersträvar maximerade vinstmarginaler. Konkurrens tvingar på så sätt övriga aktörer på marknaden att effektivisera sin verksamhet och minska produktionskostnaderna alternativt öka kvalitén på sina varor. Detta i sin tur leder till att producenten i fråga kan sänka priserna utan att tappa vinstmarginal och därmed fortsätta

⁷ Besanko, D, m.fl. Economics of strategy, s. 28.

⁸ Bernitz, U. Svensk och europeisk marknadsrätt 1, s. 16.

⁹ Se art 3.3 FEUF.

¹⁰ <http://www.konkurrensverket.se/konkurrens/>

¹¹ Svensson, C.A, Praktisk marknadsrätt, s. 812.

kunna konkurrera effektivt. I en simplificerad modell, där pris är den främsta konkurrensfördelen, leder detta till att fler väljer att köpa dessa varor baserat på prisbilden.¹²

2.2 Ultimär och primärmål

I doktrin och lagkommentarer kan vi läsa att konkurrens är något bra då detta hjälper samhället att uppnå vissa mål. Vilka dessa mål rent konkret är och var de finns uttryckta har däremot visat sig vara svårare. Filip Bladini skriver bland annat i sin artikel att det går det att dela in lagstiftningens mål i ultimära och primära mål.¹³ Uppdelningen går ut på att precisera en terminologi där det med ultimära mål avses mål som är giltiga i sig. De primära målen ska istället ses som steg i riktningen mot att nå de ultimära målen. Att de ultimära målen finns i bakgrunden och inte är artikulerade i lagtext eller förarbeten är inte ovanligt. Dessa mål skapar tillsammans syftet med lagen och kan i vissa fall vara flera till antalet. Genom att applicera denna terminologi och tankesätt kan man utgå från att konkurrens är ett primärmål med konkurrenslagstiftningen. Konkurrens som isolerat fenomen har alltså inte har något självändamål och kan på så sätt inte vara ett normativt ultimärmål. Istället är det mer tänkbart att ultimärmålet utgörs av samhällsekonomiska effekter i form av välfärd eller effektivitet.¹⁴

2.3 Effektiv marknad

För en effektiv konkurrens krävs aktörer som hela tiden utmanar varandra och eftersträvar ökad effektivitet. Svag konkurrens bidrar till att produktionsresurserna styrs till icke effektiva verksamheter.¹⁵ Detta ska motverkas då svag konkurrens inte bidrar till maximerad nytta och välfärd för samhället i stort. Detta kan även, i nationalekonomiska termer, uttryckas

¹² Besanko, D m.fl., Economics of strategy, s.28.

¹³ Bladini, F. Den svenska konkurrensrätten - mål och inriktning. s.460.

¹⁴ Bladini, F. Den svenska konkurrensrätten - mål och inriktning s.460.

¹⁵ Prop 1992/93:56 - En ny konkurrenslag, s.5.

som produktions- och allokeringseffektivitet^{16,17}. Produktivitet är förhållandet mellan insatta resurser och produktionen sett till kvalitet eller kvantitet. Om produktiviteten ökar innebär detta att kvalitet eller kvantitet ökar, trots att mindre eller lika resurser använts.¹⁸

För att uppnå de ultimära målen med konkurrensregleringen är kanske effektivitet av större betydelse.¹⁹ Med effektiviteten i samhället i stort avses hur begränsade resurser skall användas för största möjliga nytta. Fokus ligger alltså inte enbart på hur produktionen sker utan även vad som produceras och hur väl detta möter den efterfrågan som finns på marknaden.²⁰ Skillnaden mellan begreppen kan uttryckas som att produktivitet avser att saker görs på rätt sätt medan effektivitet avser att rätt saker produceras. Ett annat uttryck för vad som utgör ett ekonomiskt effektivt tillstånd är; en förändring till det bättre för en person inte kan ske utan att någon annan samtidigt får det sämre.²¹

¹⁶ Här efter endast benämnda produktivitet och effektivitet.

¹⁷ Bladini, F, Den svenska konkurrensrätten — mål och inriktning s.461.

¹⁸ Eklund, K, Vår ekonomi i korthet. s.76.

¹⁹ Bladini, F, Den svenska konkurrensrätten — mål och inriktning s.461.

²⁰ Eklund, K, Vår ekonomi i korthet. s.13.

²¹ Bladini, F, Den svenska konkurrensrätten — mål och inriktning s.461.

3 Konkurrensrätten i EU

3.1 Introduktion till de EU-rättsliga konkurrensreglerna

Konkurrensrätten så som vi känner den i Sverige är en följd av den konkurrensrätt som finns i EU. Detta är två parallella system som till stora delar reglerar samma saker men som gör detta på olika nivåer, den europeiska inre marknaden och den nationella svenska, vilka samspelar med varandra.²² Det fastslås i artikel 3.1.b i FEUF²³ att EU ska ha exklusiv befogenhet i fastställandet av de konkurrensregler som är nödvändiga för den inre marknads funktion. Detta i enighet med de generella unionsrättsliga principer enligt vilka EU-rätten står över den nationella svenska rätten.²⁴ Konstruktionen av parallella regelsystem med en normhierarki medför att svensk konkurrensrätt måste ses och tolkas utifrån de EU-rättsliga regleringarna.²⁵ EU-regleringen syftar till att säkerställa fri och rättvis konkurrens inom EU. Det är artiklarna 101-109 i FEUF som utgör stommen i regleringen på konkurrensrättens område.

3.2 Reglering av undantaget för jordbruksorganisationer

Undantagsreglering från förbudet mot konkurrensbegränsande samarbeten för jordbruks- och trädgårdsprodukter finns även i EU-rätten. De konkurrensrättsliga reglerna är inte fullt ut tillämpliga på jordbruksområdet. Artikel 42 FEUF reglerar detta och har företräde framför de generella konkurrensreglerna. Det är endast i den mån som Europaparlamentet och rådet beslutat om detta som EU:s konkurrensregler ska tillämpas på

²² Bernitz, U. svensk och europeisk marknadsrätt 1, s.64.

²³ Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

²⁴ Bernitz, U, Svenska och europeiska marknadsrätt 1, s. 64.

²⁵ Prop. 1992/92:56 s. 21.

jordbrukssektorn. Det är dock inte hela jordbrukssektorn som omfattas av undantaget. I bilaga I till FEUF finns en uppräknig på de jordbruksprodukter som omfattas. Undantagets tillämpningsområde avgörs alltså av EU:s lagstiftare. Denna avvägning måste dock alltid göras med beaktande av målen för den gemensamma jordbrukspolitiken, vilka finns angivna i artikel 39 FEUF.

I Jordbruksförordningen²⁶ finns den konkretiserade politiska linjen för den gemensamma jordbruksmarknaden. Förordningen ska så långt som möjligt harmonisera, effektivisera och förenkla bestämmelserna på jordbruksmarknadens område. Länderna ska genomföra de åtgärder som krävs för att skapa nödvändiga förutsättningar för den planerade utvecklingen. Exempelvis kan sådana åtgärder gälla produktionsvolym, åtgärder för minskade produktionskostnader, produktionspriser, m.m. För att skapa den samordning som behövs har producentorganisationer och andra typer av samarbetsorgan tilldelats en betydelsefull roll.²⁷

Värt att notera är att jordbruksförordningen inte utgör en konkurrensrättslig reglering utan ska istället ses som en jordbrukspolitisk reglering med betydelse för konkurrensrätten. Trots att förordningen inte utgör ett konkurrensrättsligt dokument innebär specialregleringen av jordbruksområdet att förordningen ges företräde i egenskap av att vara en unionsgemensam förordning har företräde framför nationell konkurrensrätt.²⁸

²⁶ EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) nr 1306/2013 av den 17 december 2013 om finansiering, förvaltning och övervakning av den gemensamma jordbrukspolitiken och om upphävande av rådets förordningar (EEG) nr 352/78, (EG) nr 165/94, (EG) nr 2799/98, (EG) nr 814/2000, (EG) nr 1290/2005 och (EG) nr 485/2008.

²⁷ Carlsson. K, Bergman. M, (Zeteo 2017-05-22) kommentar till 2:4 Konkurrenslagen (besökt 2017-12-10).

²⁸ se Carlsson. K, Bergman. M, (Zeteo 2017-05-22) kommentar till 2:4 Konkurrenslagen (besökt 2017-12-15).

3.3 Jordbrukspolitiken i EU

Inom EU råder en gemensam jordbrukspolitik, även kallad CAP²⁹. Tanken bakom CAP är att tillförsäkra en stabilitet till jordbrukssektorn. En stor andel av EU:s budget har varit dedikerad till detta men har stadigt minskat under de senaste 30 åren. Från 73 % 1985 till 37,8 % för perioden 2014 till 2020.³⁰

Som ett led i den gemensamma jordbrukspolitiken skapades gemensamma marknadsorganisationer för att hantera frågor om produktion och handel inom EU: s jordbrukssektor. I samband med den femte och senaste stora reformen av CAP år 2013 justerades den gemensamma jordbrukspolitiken. Genom dessa ändringar har samarbete via producentorganisationer uppmuntrats och det har även instiftats ett säkerhetsnät för jordbrukssektorn genom olika typer av marknadsstöd. Det ges nu även utrymme för särskilda konkurrensregler samt fastställande av marknadsnormer för vissa produkter.³¹

Utöver detta så finns även Landsbygdsprogrammet. Detta är ett sjuårigt projekt med start år 2014 som har en total budget på drygt 36 miljarder SEK³². Projektet finansieras ungefär till hälften av Sverige och till hälften av EU. Sverige får själva välja hur programmet ska genomföras och vilka prioriterade frågor de vill ha.³³ I budgeten för 2014/2020 års plan är det budgeterat för 664 miljoner SEK för samarbeten inom jordbruk och livsmedelskedjan.³⁴

²⁹ Common Agricultural Policy

³⁰ http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/agricultural_policy.html

³¹ http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/common_agricultural_markets.html

³² Svenska kronor.

³³ Jordbruksverket, Vad är landsbygdsprogrammet? 2017-10-11 besökt 2017-12-08.

³⁴ Jordbruksverket, Budget för landsbygdsprogrammet år 2014-2020.

4 Konkurrensrätten i Sverige

Konkurrensrättens ändamål är att bevara en effektiv konkurrens på marknaden samt att skydda konsumenter och bidra till en effektiv användning av samhällets resurser.³⁵ Då Sverige, som tidigare nämnt, är en del av den Europeiska Unionen och frihandelsområdet så har de EU-rättsliga källorna stor betydelse för tolkningen av de svenska konkurrensreglerna. Vid otydligheter så är utgångspunkten att ledning ska hämtas från EU-rättens källor och EU-domstolens praxis.³⁶

4.1 Konkurrensbegränsande samarbete

Förutsättning för att en effektiv konkurrens ska uppstå och bestå kräver reglering för vad som anses vara konkurrenshämmande verksamhet. Ett samarbete mellan aktörer på den fria marknaden som kan hindra, begränsa eller snedvrída konkurrensen på marknaden på ett märkbart sätt är förbjudna enligt 2 kap. 1 § konkurrenslagen (2008:579) (KL). Detta gäller oavsett om samarbetet har konkurrensbegränsande syfte eller resultat. Det är inte partsavsikten som är avgörande för samarbetes syfte, syftet konstateras istället genom en objektiv bedömning.³⁷ Bestämmelsen är inte tillämplig på avtal inom en ekonomisk enhet så som en koncern där dotterbolaget inte har någon verklig frihet att bestämma sitt handlande i förhållande till moderbolaget.³⁸

Förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete träffar både horisontella och vertikala avtal.³⁹ Ett horisontellt samarbete kännetecknas av att det är

³⁵ Prop. 2007/08:135, s. 67.

³⁶ Prop. 1992/93:56, s. 21.

³⁷ Kommentar till 2kap 4§ KL Kenny Carlsson hämtad 2017-11-16.

³⁸ Kommentar till 2kap 4§ KL Kenny Carlsson hämtad 2017-11-16.

³⁹ Prop. 1992/93:56, s. 20.

aktörer som normalt konkurrerar med varandra som samarbetar.⁴⁰ I kontrast till detta finns även vertikala samarbeten som berör aktörer i som finns i olika led i producentkedjan och därmed inte konkurrerar med varandra.⁴¹ Till det förbud som sätts upp i 2 kap. 1 § KL, som motsvarar art 101.1 FEUF, finns dock vissa undantag för olika typer av horisontella samarbeten, nämligen för avtal inom försäkringssektorn, forskning och utveckling och specialiseringsavtal.⁴²

Det finns några allmänna utgångspunkter för bedömningen av vad som utgör ett konkurrensbegränsande samarbete. Det som främst läggs till grund för en bedömning är faktorer så som avtalets art och innehåll, parternas gemensamma och enskilda möjlighet att påverka marknaden. Även faktorer som vilken marknad det rör sig om och dess egenskaper, till exempel möjlighet för nya företag att göra inträde på marknaden, är viktiga att beakta. Utifrån det görs bedömningen om samarbetet anses ha sådan påverkan på konkurrensen att det står i strid med art. 101(1) FEUF och/eller 2 kap. 1 § KL.⁴³

4.2 Legalundantag och gruppundantag

Huvudregeln inom konkurrensrätten är att samarbete som märkbart påverkar konkurrensen är förbjudna. Trots detta har det ansetts motiverat att vissa typer av verksamheter ska få dispens från förbudet, genom gruppundantag och legalundantag.

Gemensamt för både legalundantag och gruppundantag är att ett samarbete som de facto är konkurrensbegränsande undantas från förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete. Legalundantag bedöms dock endast utifrån de speciella parametrar som ställts upp i undantagsbestämmelsen och det är företagen själva som ska avgöra om de omfattas av undantaget.

⁴⁰ Riktlinjer för tillämpningen av artikel 101 i fördraget om Europeiska unionens funktionsätt på horisontella samarbetsavtal, EUT C 11, 14.1.2011, s. 1.

⁴¹ Riktlinjer om vertikala begränsningar, EUT C 130, 2010-05-19, s. 1.

⁴² Karlsson, J, Östman, M, Konkurrensrätten- en handbok, s.286 ff.

⁴³ Prop. 2007/08:135 s.73.

Gruppundantag däremot bedöms mot de uppställda krav som finns i art 101.3 FEUF och de riktlinjer som finns för sådana undantag.⁴⁴

Gruppundantagen specificerar en typ av avtal som i och för sig kan verka konkurrensbegränsande men som anses vara ofarliga eller till och med vara positiva för konkurrensen på marknaden.⁴⁵ EU-kommissionen har utarbetade riktlinjer⁴⁶ för hur tillämpningen av undantagen från art 101 ska göras. Dessa omfattar de vanligaste typerna av horisontella samarbetsavtal samt några specialregleringar så som forskning och utveckling.⁴⁷ Detta ska ses som riktlinjer även för svensk rättstillämpning.⁴⁸

4.3 Branschföreningar och samarbetsorganisationer

På samma sätt som på andra typer av horisontella samarbeten omfattas branschföreningar och samarbetsorganisationers verksamhet av art. 101 FEUF. Det anses motiverat att det ska få finnas viss samverkan mellan företag som agerar inom samma bransch. En konkurrensbegränsande bestämmelse är exempelvis om det tillämpas olika kriterier gällande vem som får vara medlem i organisationen. Det är dock inte konkurrensbegränsande om kriterierna är objektiva.

Det har slagits fast i MD 2012:16 *Svenska Bilsportförbundet* att en snedvridning av konkurrensen kan komma att uppstå om ett sådant medlemskap är nödvändigt för att ett företag ska kunna agera på marknaden. Ett annat otillåtet agerande är om en organisations samverkan begränsar medlemmarnas möjlighet att agera självständigt på marknaden. Sådan verksamhet som innefattar utgivning av branschtidningar, utbildning, samt utgivande av viss branschstatistik, och utarbetande av standardavtal anses

⁴⁴ Prop. 2007/08:135 s.73.

⁴⁵ Bernitz, U, Svenska och europeiska marknadsrätt 1, s.90.

⁴⁶ EUT C 11, 2014-01-14. Riktlinjer för tillämpningen av artikel 101 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på horisontella samarbetsavtal.

⁴⁷ Karlsson, J, Östman, M, Konkurrensrätten- en handbok, s.288.

⁴⁸ Bernitz, U, Svenska och europeiska marknadsrätt 1, s.91.

normalt vara neutral från konkurrenssynpunkt så länge som det inte innehåller konkurrensbegränsande moment.⁴⁹

4.4 Undantaget för primära jordbruksföreningar

I 2 kap. 4 § KL fastslås ett undantag för avtal inom en primär jordbruksförening eller dess dotterföretag som avser samverkan inte strider mot förbudet mot konkurrensbegränsande avtal. Undantaget tar sikte på samverkan mellan föreningens medlemmar i förhållande till insamling, produktion, förädling, försäljning eller annan verksamhet som är knuten till detta. Exempel på detta är gemensamma anläggningar, lagring, beredning, distribution eller marknadsföring relaterat till jordbruksprodukter. Undantaget begränsas dock till samarbete som innebär eller syftar till att en medlems fria rörlighet på marknaden förhindras eller försvåras. Att på något sätt direkt eller indirekt bestämma försäljningspris på varor till tredje man är även det förbjudet.

Undantaget är endast tillämpligt i de situationer där förbudet mot konkurrensbegränsande samarbeten är tillämpligt. En primär jordbruksförening med dominerande ställning på marknaden kan alltså inte hävda undantag från missbruk av dominerande ställning med hjälp av undantaget i 2 kap. 4 § KL.⁵⁰

Definitionen av vad som utgör en primär jordbruksförening fastslås i 1 kap. 7 § KL som ekonomisk förening vars medlemmar är enskilda lantbrukare eller andra företag som bedriver jordbruk, trädgårdsverksamhet eller skogsbruk. För att ytterligare förtydliga vad som faller inom begreppen jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter i konkurrenshänseende har

⁴⁹ Karlsson, J, Östman, M, Konkurrensrätten- en handbok, s.292.

⁵⁰ Karlsson och Bergman, Konkurrenslagen (2017-15-22, Zeteo), kommentar till 2:3 KL.

lagstiftaren en uppräknning i lag⁵¹. Sammanslutningar av företag kan även de vara medlemmar i en primär jordbruksförening, för att detta ska anses vara tillåtet ur en konkurrensrättslig synpunkt krävs det dock att sammanslutningen utgörs av lokala företag som bedriver ovan nämnd verksamhet. Konstruktionen innebär att även andra än moderföreningen och dess medlemmar kan äga del i dotterbolag och medverka i den verksamhet som bedrivs. Dotterbolaget kan således ha delägare som även de är föreningar så länge som de uppfyller kravet på att vara en primär jordbruksförening. Det är dock klarlagt att definitionen av primär jordbruksförening inte omfattar federativ samverkan, detta innebär att ett större samarbetsorgan eller riksföreningar mellan föreningar som var och en för sig kvalificerar sig som en primär jordbruksförening, inte omfattas av definitionen i paragrafen.⁵²

För att undantaget ska vara tillämpligt krävs även att alla jordbrukspolitiska mål måste vara uppnådda enligt EU-domstolens uttalande i målet *Frubo*.⁵³ I detta fall rörde det sig om ett bolag som importerade bland annat citrusfrukter från tredje land för att sedan sälja dessa vidare genom auktion. Domstolen ansåg inte att undantaget för jordbrukskooperationer var tillämpligt då importföretaget inte lyckats visa att avtalet var nödvändigt för att höja produktiviteten inom jordbruket eller för att tillförsäkra jordbruksbefolkningen en skälig levnadsstandard. Värt att notera är dock att domstolen i och för sig ansåg att förfarandet bidrog till att ge konsumenterna skäliga priser och öka utbudet på marknaden.⁵⁴

Avgörande för om undantaget är tillämpligt eller ej är huruvida alla parter ingår i någon av de uppräknade kategorierna. Det krävs att avtalen eller överenskommelserna ingås av jordbrukare, eller någon sådan form av sammanslutningar av jordbrukare eller en sammanslutning av sådana

⁵¹ Lag (2000:1025) om innebörden av begreppen jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter i konkurrenslagen (2008:579)

⁵² Carlsson och Bergman, Konkurrenslagen (2017-15-22, Zeteo), kommentar till 1 kap. 7 §.

⁵³ Mål 71/74 *Frubo* mot kommissionen.

⁵⁴ Mål 71/74 *Frubo* mot kommissionen p. 24–27

sammanslutningar.⁵⁵ Det finns även vissa särskilt erkända producentorganisationer enligt artikel 152 i jordbruksförordningen som även kan vara godkända som sammanslutningar artikel 156 i samma förordning. Det fastläs i artikel 154 att för att bli erkänd som en jordbruksorganisation av en medlemsstat så ska producentorganisationen vara en juridisk person eller en definierad del av en sådan som även uppfyller villkoren i artikel 152.1 a-c. Undantaget är därmed inte tillämpligt på till exempel grossistföretag eller liknande som endast är återförsäljare av jordbruksprodukter.⁵⁶

En generell undantagsbestämmelse till artikel 101.1 FEUF finns i artikel 209.1 i FEUF. Undantaget omfattar alla jordbruksprodukter som behandlas i förordningen. Det rör sig om två olika fall av undantag;

1. Sådana avtal, beslut och samordnade förfaranden vilka anses nödvändiga för att uppnå de jordbrukspolitiska målen; samt
2. vissa specifika avtal eller liknande som berör försäljningen, produktionen eller användandet av gemensamma anläggningar.⁵⁷

I artikel 206 i jordbruksförordningen föreskrivs att artiklarna 101 och 102 FEUF ska tillämpas på avtal, beslut och förfaranden avseende jordbruksprodukter om inte annat följer av artiklarna 207–210 i förordningen. Konkurrensreglerna är som huvudregel tillämpliga på området för produktion av och handel med jordbruksprodukter, men i förordningen anges även vissa undantag från dessa. Undantaget omfattar bland annat avtal om produktion eller försäljning. I enlighet med principen om att undantag ska tillämpas restriktivt, bör inköpssamarbete, enligt Carlsson och Bergman, inte falla inom undantagsregleringen.⁵⁸

⁵⁵ Carlsson och Bergman, Konkurrenslagen (2017-15-22, Zeteo), kommentar till 2 kap. 4 §.

⁵⁶ Carlsson och Bergman, Konkurrenslagen (2017-15-22, Zeteo), kommentar till 2 kap. 4 §.

⁵⁷ Carlsson och Bergman, Konkurrenslagen (2017-15-22, Zeteo), kommentar till 2 kap. 4 §.

⁵⁸ Carlsson och Bergman, Konkurrenslagen (2017-15-22, Zeteo), kommentar till 2 kap. 4 §.

5 Det svenska jordbruket idag

Den svenska marknaden kännetecknas av en mycket stark och centraliserad ägarkonstruktion när det gäller de klassiska jordbruksbranscherna slakt, mejeri och förädling av grödor och spannmål.⁵⁹ Dagens jordbrukssamhälle är av begränsad art och år 2017 är det endast cirka 8% av det svenska landområdet används för jordbruksändamål. Det är endast cirka 2% av Sveriges befolkning som arbetar på gårdar och av dessa är 74 % över 50 år. I Sverige är mejerisektorn en central del i det jordbruket. Trots detta har det totala antalet mejerikor minskat sedan en lång tid tillbaka. Även antalet enskilda gårdar med boskap har minskat de senaste decennierna. Det råder alltså en nedåtgående trend inom jordbrukssektorn. Färre och färre ägnar sig åt odling och djurhållning och istället har de återstående bönderna i många fall tvingats gå ihop för att skapa lönsamma eller till och med icke förlustskapande verksamheter. De återstående gårdarna har ökat antalet djur och år 2016 fanns cirka 1250 gårdar med grisuppfödning och över 90% av djuren finns i flockar om minst 500 djur. Även äggproduktionen domineras av få men stora flockar och 98% av värphönorna finns i flockar av minst 5000 höns.⁶⁰

⁵⁹ Bernitz, U, Svenska och europeiska marknadsrätt 1, 4:e upplagan, s.124.

⁶⁰ Statistiska Centralbyrån, Jordbruksstatistisk sammanställning 2017 s 25 ff.

6 Beslysning av praxis

6.1 Sydsvensk Färskpotatis

I MD 1997:5 gjorde Tingsrätten bedömningen att en potatisodlarförenings förfarande att sprida veckovisa sammanställningar till medlemsföretagen över potatismarknaden och hur mycket potatis som hade skördats och vad som bedömdes skördefärdigt nästföljande vecka inte var att anse som sådan verksamhet som märkbart hämmande konkurrensen. I detta fall var det Konkurrensverket som gjorde en anmälan av Sydsvensk Färskpotatis ekonomisk förening⁶¹. Bakgrunden till målet var att branschorganisationen SF samlade in information från sina medlemmar som de sedan sammanställde och spred vidare till de andra medlemmarna i organisationen. Informationen rörde bland annat hur mycket färskpotatis som skördats varje vecka och hur mycket som bedömdes skördefärdigt nästföljande vecka. Konkurrensverkets ansåg att samarbetet hade till syfte att begränsa eller kontrollera produktionen eller marknaden och därmed hämma konkurrensen. Tingsrätten gjorde bedömningen att detta förförande inte var konkurrenshämmande på ett märkbart sätt. Konkurrensverket överklagade till Marknadsdomstolen⁶². MD ansåg det inte visat att informationsövertaget haft någon märkbar effekt på konkurrensen. Inte heller fann MD det visat att det förelåg förutsättningar för odlarna att på ett påtagligt sätt kontrollera den svenska marknaden för färskpotatis utifrån den information som spreds. Överklagandet bifölls därför inte.

I grunderna till målet framlade SF att de som förening var att anses som en primär jordbruksförening enligt 18 a-c § ÄKL⁶³. Detta kom aldrig till prövning i målet då bestämmelsen som bekant endast är en undantagsbestämmelse till förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete.

⁶¹ Härefter kallad SF.

⁶² Härefter kallad MD.

⁶³ Konkurrenslag (1993:20). Motsvarande 2 kap 4§ KL idag.

6.2 Södra Skogsägarna

I fallet MD 1999:1 så klargjorde MD vad som kan anses vara en förening som innefattas av undantaget om primära jordbruksföreningar.

Södra Skogsägarna föreningen svarade för försäljningen till tredje man av sina medlemmars skogs- och timmerprodukter. Konkurrensverket ålade föreningen att upphöra med fastställandet av priser på de produkter som producerades av föreningens medlemmar. Om förfarandet ej upphörde så var det förenat med vite om 50 miljoner SEK. Södra svarade för det första att produkterna i fråga inte kunde anses vara producerade hos medlemmarna eftersom de efter att de kommit till Södra förädlades innan vidare försäljning till tredje man. För det andra så ansåg föreningen att den aktuella prissamverkan inte hade till syfte eller resultat att konkurrensen, i väsentlig omfattning, hindrades, begränsades eller snedvreds.

Södra överklagade Konkurrensverkets beslut till Stockholms tingsrätt som upphävde beslutet. Tingsrätten fann att priserna redan var bestämda av medlemmarna och att Södra endast ombesörjde en vidareförsäljning av varor som ansågs producerade hos medlemmarna. Således så bedömdes förfarandet falla inom ramen för legalundantaget.

Beslutet överklagades till Marknadsdomstolen som började med att konstatera att det är tillåtet för en primärförening att ombesörja försäljning av produkter som levererats av medlemmarna samt att det är naturligt att föreningen fastställer priserna för dessa varor. Fastställande av priserna är dock inte tillåtet i vissa fall enligt 18 c § ÄKL. MD påtalade en motsägelse som väckte vissa frågor av principiell karaktär gällande de konkurrensrättsliga bestämmelserna i förhållande till vad som gäller om ekonomiska föreningar. Enligt MD så fanns ingen klar saklig grund för bedömningen av de berörda frågorna. Kritik mot lagstiftaren riktades även i det att inte heller lagmotiven till 18 c § ÄKL gavs någon närmare ledning för hur frågan skall lösas.

Domstolen kom sammanfattningsvis fram till att Konkurrensverkets bedömning att samarbetet i Södra skulle vara förbjudet inte kan godtas med hänsyn till de oklarheter som råder kring tolkningen av i 18 c § andra stycket ÄKL. Domstolen gick på Södras linje och tillämpade huvudregeln i 18 c § första stycket ÄKL gällande legalundantag. Samarbetet ansågs således tillåtet enligt undantaget för primära jordbruksorganisationer och föreläggandet upphävdes.

6.3 Cooperitative Stremsel

Mål C-61/80 gällde ett kooperativ som producerade och sålde råvaror för osttillverkning till sina medlemmar. Reglerna för kooperativet innebar att medlemmarna var tvingade att köpa in hela behov av vissa listade produkter från kooperativet om de ej ville riskera att behöva betala böter till kooperativet. Om de valde att lämna kooperativet var även detta förenat med tvång om att betala ett stort bötesbelopp. Kooperativet agerade på den holländska marknaden och hade i det närmaste en monopolställning med ca 90 procent av den holländska mejerimarknaden.

Domstolen ansåg att reglerna som satts upp i produktionskooperativet hade till syfte att begränsa konkurrensen på marknaden. Vid prövning av om undantagstillämpningen var uppfylld fann dock domstolen att de två positiva villkoren för undantag vara uppfyllda, nämligen att produktionen ansågs bli effektivare samt att vissa prisfördelar för köpare uppstod. Domstolen ansåg dock att dessa begränsningar var allt för ingripande för medlemmarna och inte nödvändiga för att nämnda förbättringarna skulle kunna uppnås.

6.4 Coberco

Mål C-11/05 rörde regleringen kring utträde ur en sammanslutning av mjölkproducenter och de avgifter som var förenliga med detta. Domstolen konstaterade att det förhållande att en verksamhet är en sammanslutning inte per automatik kvalificerar den som en konkurrensbegränsning. På samma sätt är inte denna typ av stadgebestämmelser automatiskt omfattade av undantaget. Domstolen förklarade att för att omfattas av undantaget så ska medlemmarnas skyldigheter begränsas till vad som är nödvändigt för att säkerställa att sammanslutningen fungerar med hänsyn till stabilitet och funktion. Bestämmelser så som den aktuella kunde enligt domstolen ej tillåtas då den medförde konsekvenser så som att en marknad med få aktörer, vilka tillämpar liknande bestämmelser, skulle bli stelbent och svår att ta sig in på för nya aktörer. En acceptans av sådana villkor skulle även innebära att starka ställningar befästs eller vidmakthålls, vilket även detta hindrar nya aktörer från att komma in på marknaden.

7 Diskussion och analys

Samverkan mellan konkurrenter måste som utgångspunkt anses vara negativt ur en konkurrenssynpunkt. Åtgärder så som marknadsuppdelningar, prisöverenskommelser eller en begränsning av produktionen inte är till konsumenternas nytta. Även i innovationsavseende kan samverkan mellan konkurrenter ha negativa effekter om denna samverkan ger parterna möjlighet att uppnå en så pass inflytelserik eller dominerande ställning att de ej behöver utveckla sina produkter för att fortsätta vara konkurrensstarka. En marknad där aktörer genom samarbete kan hjälpa varandra att upprätthålla eller utöka ett marknadsinflytande kan även ge negativa effekter avseende priser, kvalitet, produktion eller produkters mångfald.

Vissa horisontella samarbeten kan även medföra betydande ekonomiska fördelar för företagen i fråga. De fördelar som uppstår är kanske främst för mindre företag som ingår horisontella samarbetsavtal då större företag och koncerner redan kan dra nytta av stordriftsfördelar så som att dela risker, skapa större kapitaldepåer som därmed öka möjligheterna till att göra kapitalintensiva investeringar, samla och utbyta kunskap m.m.

Särskilt på jordbrukets område, där det råder en centraliserande trend mot ett jordbruk med färre aktörer och större jordbruk, så kan det vara svårt att konkurrera som småskalig jordbrukare mot de stora aktörerna. Det finns fortfarande en rad kostnader som ska täckas oavsett om bonden brukar en hektar jord eller fler. För spannmål krävs lager för torkning och paketering, maskiner och redskap för att så och skörda men även för att förädla grödorna. På samma sätt krävs mjölkmaskiner, arrendekostnader, eller slaktutrustning. I dessa fall av speciellt kapitalintensiva investeringar kan det vara motiverat att mindre aktörer går ihop för att finansiera sådana kostnader. Detta för att det även ska finnas konkurrenskraftiga småskaliga aktörer på marknaden. Idag finns det dock flera lösningar för att skapa mer kostnadseffektiva system för att få tillgång till denna typ av funktioner och

tjänster. I många områden går det att hyra skördemaskiner efter hur många timmar man tror sig använda den. Andra exempel på områden där marknaden identifierat en efterfrågan är att det finns möjlighet att hyra platser i lagerlokaler för exempelvis ensilage, i kvarnar kan varje enskild bonde sätta in dennes spannmål i en pott och sedan få tillbaka den förädlade varan, uppblandad med andra bönders, motsvarande den mängd som sattes in från början. Denna typ av lösningar hade med största sannolikhet gått att genomföra även om vi inte hade haft legalundantaget för primära jordbruksorganisationer då uthyrningsverksamhet som huvudregel inte är konkurrensbegränsande.

Branschorganisationer för jordbruk som fenomen har såklart fler för- och nackdelar och det finns många parametrar att ta in i bedömningen. Organisationerna skapar plattformar för utbyte av erfarenheter och kunskap men utgör även ett effektivt forum att skapa opinion i för att driva frågor i samhällsdebatten. Några andra fördelar som går att se är en ökning av effektiviteten hos i produktionsledet. Detta då eventuella samarbeten typiskt sett ger lägre produktions-, distributions- och marknadsföringskostnader. En annan positiv bieffekt är att branschorganisationer, likt fackförbund, typiskt sett är starkare än enskilda aktörer i samma förhandlingsposition till de stora grossisterna så som våra största matvarukedjor eller grossister, tack vare sin storlek. Vad som är viktigt att komma ihåg gällande denna aspekt är att ökning av priset på varukategorin vid inköp till butiker påverkar prissättningen i butiken mot kund. I slutändan drabbar detta konsumenterna förutsatt att butiksägaren ämnar ta ut samma vinstmarginal som vid det lägre priset. Detta ska å andra sidan vägas mot att mindre företag får en verklig chans att konkurrera med de stora bolagen och koncernerna som dominerar respektive marknad. Som en följd av detta får även konsumenterna, förhoppningsvis, i sin tur ett bredare utbud. Genom möjligheten till sammanslutningar kan branschorganisationer och Kooperationer kan dra samma nytta av stordriftsfördelar som de stora företagen och koncernerna, på så sätt uppstår en effektiv konkurrens. Detta skulle i det långa loppet

komma att driva priserna nedåt och produktutvecklingen framåt, vilket gynnar konsumenterna.

Den svenska doktrinen på området är minst sagt sparsmakad och ingen har riktigt velat röra frågan. En följd av detta kan vara att lagstiftaren som följd blir tveksam till att röra undantaget och hitta andra vägar för att skapa effektivitet för jordbruket. Även praxis på det svenska området är tunn, om detta beror på att det i realiteten inte är ett problem med regleringens omfattande omfång eller om jordbruket har fått carte blanc lämnas osagt.

Som statistiken visar går trenden mot ett mer centraliserat jordbruk där det småskaliga inte har en chans att stå emot konkurrensen av de stora aktörerna på marknaden. Om det ultimära målet är en effektiv jordbruksapparat som är till nytta för Sveriges och övriga EU:s befolkning måste de primära målen bestå i antingen en levande landsbygd präglad av en flora av både stora och små aktörer som aktivt driver upp konkurrensen och effektiviteten. Det andra alternativet för primärmål är en storskalig jordbruksapparat med få men jämnstarka aktörer som driver jordbruket mer som en industri än en gård tagen ur barnen i Bullerbyn. Om lagens ultimära skyddsintressen är av samhällsekonomiskt slag och drivna av effektivitet så bör anpassningsbarhet till näringslivet, prisnivå som drivs av konkurrens och en effektiv resursfördelning vara saker som ska premieras och ej begränsas. Detta talar för den centraliserad storskalig jordbruksapparat. I propositionen till lagen så tas däremot vikten av att stärka, bevara och främja utvecklingskraften i små och medelstora företag då detta skulle bidra till att upprätthålla en effektiv konkurrens. Detta resonemang är logiskt giltigt om hela marknaden bestod av denna typ av aktörer, men som den deskriptiva delen av denna uppsats redogjort för, är så inte fallet då trenden går mot en centralisering. Detta synsätt är därmed inte förenligt med effektivitetsaspekterna då stora produktionsenheter ofta är mer ekonomiskt effektiva än små enheter.

Om konkurrenslagstiftningen däremot ses som en del i ett utbrett konsumentskydd så torde det vara av yttersta vikt att en centralisering

motverkas så att konsumenterna får ett bredare utbud av mindre aktörer som kan konkurrera med pris. Att det finns ett utbrett statsstöd riktad mot jordbrukssektorn skulle tala för att ett visst mått av konsumentutbildning är motiverat och att mindre aktörer skulle gynnas då stödet främst riktas mot dessa. Detta då fler aktörer bidrar till effektiv konkurrens på marknaden som i slutändan är till nytta för konsumenten. Detta innebär att jordbruket inte bara har särställning i lagtekniskt konkurrenshänseende utan även understöds av statliga medel.

Det är inte en svindlande tanke att regleringen av undantaget har lika stora politiska poänger att hämta i sysselsättning på jordbruksområdet, en levande landsbygd och fler jobb i en miljö omgiven av gårdsgårdar och öppna landskap. Jordbruket är även en av de branscher som inte enbart är ett arbete för den enskilde utan även ett levnadssätt för de som väljer jordbruket. Att det finns en särreglering är med detta i beaktande inte orimligt.

I en bransch där endast marknadskrafterna fick styra är det troligt att det skulle uppstå ett polariserat jordbruk där det endast fanns plats för de hypereffektiva giganterna och de små specialisterna. En motfråga till detta antagande är dock om det ligger på konkurrensrättens bord att korrigera de ibland bristande kunskaperna om utbud, priser och kvalitet hos konsumenterna och vilka val som främjar vilken struktur. I mångt och mycket kokar detta ner till hur mycket ansvar eller makt, beroende på ideologisk ståndpunkt, staten ska ta. Frågan är om vi är beredda att offra den romantiska tanken och en levande landsbygd för stordriftsfördelarna som en centralisering med storskaliga aktörer innebär, eller om det går att både få kakan och äta den så som regleringen ser ut idag?

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Bernitz, Ulf, *Den svenska konkurrenslagen*, 1 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 1996.

Bernitz, Ulf, *Svensk och europeisk marknadsrätt 1*, 4 uppl., Norstedts Juridik AB, Visby, 2015.

Besanko David, Dranove David, Shanley Mark, Schaefer Scott. *Economics of strategy*, 6 uppl, John Wiley Sons, 2013.

Eklund, Klas, Ekonomifakta, *Vår ekonomi i korthet*, Studentlitteratur AB, Tygelsjö, 2014.

Korling, Frederic & Zamboni Mauro, *Juridisk metodlära* (red.), 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013.

Karlsson, Johan & Östman, Maria, *Konkurrensrätten- en handbok*, 5 uppl., Karnov Group, 2014.

Svensson, Carl Anders, Stenlund, Anders, Brink, Torsten Ström, Lars-Erik, Carlén-Wendels, Thomas, *Praktisk marknadsrätt*, 8 uppl., Norstedts Juridik, 2010.

Zimmer, Daniel (EDT), *The goals of company law*, 1 uppl., Edward Elgar Publishing Limited, 2012.

Artiklar

Bladini, Filip, ”*Den svenska konkurrensrätten - mål och inriktning*”, i Svensk Juristidning, 1995, s. 454-480

Propositioner

Prop. 2007/08:135 Ny konkurrenslag m.m.
Prop. 1992/93:56 Ny konkurrenslagstiftning.
Prop 1993/94:210 Särskilda konkurrensregler för lantbruket.

Europeiska gemenskapens officiella tidning

EUT C 11, 14.1.2011, s. 1. Riktlinjer för tillämpningen av artikel 101 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på horisontella samarbetsavtal.

EUT C 130, 19.5.2010, s. 1. Riktlinjer om vertikala begränsningar.

Elektroniska källor

Definition av jordbrukspolicy.

http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/agricultural_policy.html

Definition av gemensam jordbruksmarknad.

http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/common_agricultural_markets.html

Jordbruksverket, Vad är landsbygdsprogrammet? 2017-10-11, besökt 2017-12-08.

<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdfiske/programochvisioner/tidigareprogram/landsbygdsprogrammet20072013/vadarlandsbygdsprogrammet.4.7a446fa211f3c824a0e8000171998.html>

Jordbruksverket, Budget för landsbygdsprogrammet år 2014-2020, besökt 2017-12-15.

<http://www.jordbruksverket.se/download/18.1ca2e1861545f918bd95f701/1462198709089/Budget+landsbygdsprogrammet+ mnkr.pdf>

Lagkommentar

Carlsson, Kenny, Bergman, Mats, Konkurrenslagen (208:579)

lagkommentar, (2017-05-22, Zeteo), besökt 2017-11-16.

Övrigt

Statistiska Centralbyrån, *Jordbruksstatistisk sammanställning 2017* .

Rättsfallsförteckning

Marknadsdomstolen

MD 2012:16 Svenska bilsportförbundet

MD 1995/7 Svensk färskpotatis riksorganisation

MD 1999:1 Södra skogsägarna

EU-domstolen

Mål C 6/64 Costa v. Engel ECR 585

Mål C 61/80 Cooperatieve Stremsel

Mål C-11/05 Coberco

Mål C- 71/74 Frubo mot kommissionen